

PARLAMENTNÍ
INSTITUT

VYBRANÁ TÉMATA

6/2013

Bulharsko – volby 2013

**Petr Klapal
Barbora Hatalová
Sonja Mazurová**

květen 2013

POSLANECKÁ
SNĚMOVNA
PARLAMENTU
ČESKÉ REPUBLIKY

Obsah:

Politický systém	2
Charakteristika stranického systému	3
Výsledky voleb a nové složení Národního shromáždění	6
Zdroje	8

Politický systém

Bulharsko je podle ústavy z července roku 1991 republikou s parlamentní formou vlády. V čele země stojí prezident. Bulharsko je unitárním státem, ve kterém nejsou přípustné žádné autonomní útvary. Ústava rovněž zakazuje zakládání politických stran, které jsou založeny na etnickém, rasovém nebo náboženském základě.

Zákonodárná moc

Bulharsko je zpravidla charakterizováno jako monokameralismus se silným postavením premiéra. Monokameralismus má v Bulharsku tradici již od tarnovské ústavy z roku 1879, nic na tom nezměnila ani ústava z roku 1991. I když v prvních demokratických parlamentních volbách po pádu komunistického režimu v roce 1990 bylo ještě voleno 400 poslanců, od voleb v roce 1991 má jednokomorový parlament 240 poslanců, kteří jsou voleni na čtyřleté volební období. Jediný legislativní orgán Bulharska se nazývá Národní shromáždění. Jeho kompetence jsou vymezeny třetí hlavou ústavy. Parlament kontroluje výkonnou moc a je vybaven celou řadou pravomocí, zejména ke vztahu k vládě. Jednou z nejdůležitějších je možnost vyjádření nedůvěry vládě. Vyvolání procesu vyjádření nedůvěry vládě musí být navrženo alespoň pětinou členů parlamentu. Ke schválení je pak zapotřebí nadpoloviční většiny všech členů parlamentu. V případě krachu iniciativy může být další hlasování o nedůvěře vládě vyvoláno nejdříve za půl roku. Poslanci mají právo na interpelace vlády a jednotlivých ministrů.

Pasivní volební právo pro volby do parlamentu náleží všem občanům, kteří nemají jiné státní občanství a dosáhli 21 let. Parlamentní volby v Bulharsku se konají na základě poměrného volebního systému, s využitím čtyřprocentní volební klauzule na úrovni celého státu, která se vztahuje na strany i stranické koalice. Země je pro volby rozdělena do 31 volebních obvodů, v nichž se volí 4 až 14 parlamentních křesel v závislosti na počtu obyvatel podle údajů posledního sčítání lidu. Kandidátní listiny jsou tzv.

přísně vázané, takže nelze kandidáty škrtnat ani jim dávat preferenční hlasy. Mandáty jsou přerozdělovány podle d'Hondtova dělitele na základě počtu hlasů ve volebních obvodech.

Výkonná moc

Podle ústavy je prezident hlavou státu a vrchním velitelem ozbrojených sil. Je volen na pětileté období přímou volbou podle zásady většinového systému absolutní většiny s uzavřeným druhým kolem. přesto jsou ale jeho pravomoci omezené a jeho funkce spíše reprezentativní. Funkci v současné době zastává Rosen Plevneliev, který vyhrál prezidentské volby ve druhém kole konaném 30. října 2011 - s 55,3 % porazil Ivaylo Kalfina. Úřad prezidenta Bulharska vykonává od 22. ledna 2012. Ústava počítá rovněž s funkcí viceprezidenta, jenž zastupuje prezidenta. Prezident na základě konzultací s politickými stranami pověřuje sestavením vlády představitele politické strany, která získala ve volbách nejvíce hlasů. Pokud vláda sestavená tímto politikem nezíská důvěru parlamentu, prezident pověří sestavením vlády politický subjekt, který se ve volbách umístil na druhém místě. Pokud nevyjde ani druhý pokus, může prezident pověřit sestavením vlády osobu dle vlastní volby. Jestliže vláda nezíská důvěru parlamentu ani na třetí pokus, prezident jmenuje úřednickou vládu, rozpustí parlament a vyhlásí nové parlamentní volby.

Vláda sestává z předsedy vlády, místopředsedů vlády a ministrů, jejím členem se může stát každý bulharský občan volitelný do parlamentu. Premiér řídí a koordinuje činnost vlády a zodpovídá za její politiku. Premiér jmenuje a odvolává ministry. Vláda řídí a realizuje domácí a zahraniční politiku země, ručí rovněž za veřejný pořádek, národní bezpečnost, organizuje hospodaření se státním jměním, vykonává dozor nad státní správou a ozbrojenými silami, schvaluje státní rozpočet, projednává, schvaluje nebo vypovídá mezinárodní smlouvy. Vládě končí mandát, pokud je odvolána parlamentem, podá-li demisi premiér anebo rezignuje jako celek. Institut konstruktivního vyjádření chybí, takže je vláda odvolatelná parlamentem poměrně snadno.

Charakteristika stranického systému

Po roce 1989 se etablovalo množství stran a hnutí, ale stranický systém zůstával v průběhu 90. let relativně stabilní a lze jej označit za omezený pluralismus anebo také jako systém dvou a půl strany (BSP, SDS, DPS). Hlavní štěpící linií se objevila mezi městem a venkovem, což v praxi znamenalo mezi Svazem demokratických sil (SDS) a postkomunistickou Bulharskou socialistickou stranou (BSP), proti které se protikomunistická opozice zprvu nedokázala prosadit. Třetí stranou se stalo hnutí

za práva a svobody (DPS), které navazovalo na ilegální Turecké národně osvobozené hnutí. Krize hospodářství a oslabení měny (leva) ale postupně vedlo k oslabení BSP. Toto uspořádání se v roce 2001 rozpadlo, když na scénu vstupuje nová strana (NDSV), která vyhrála parlamentní volby v roce 2001. V roce 2004 Bulharsko vstoupilo do Severoatlantické aliance a o rok později schválila EU členství země v unii od roku 2007. Parlamentní volby v roce 2005 ještě prohloubily fragmentaci stranického systému, když 4 % kvótu pro vstup do parlamentu překročilo 7 politických subjektů. V roce 2006 navíc vzniká strana Občané pro rozvoj Bulharska v Evropě (GERB), která vyhrála volby do Evropského parlamentu v roce 2007 a parlamentní volby v roce 2009.

Tabulka: Složení Národního shromáždění po volbách v roce 2005 a 2009

Politická strana	Výsledky voleb (v %)			Počet křesel (Σ 240 křesel)		
	2005	2009	změna	2005	2009	změna
GERB	-	39,7	nová	-	116	nová
BSP	31,0	17,7	-13,3	82	40	-42
NDSV	19,9	3,0	-16,9	53	0	-53
DPS	12,7	14,5	+ 1,8	34	38	+4
ATAKA	8,2	9,4	+ 1,2	21	21	± 0
SDS	7,7	6,8 ¹	-	20	15	-22
DSB	6,5			17		
BNS	5,2	-	-	13	-	-
RZC	-	4,1	nová	-	10	nová

Tabulka: Stručný přehled parlamentních voleb 1990-2002

Politická strana	1990		1991		1994		1997		2001	
	%	křesel	%	křesel	%	křesel	%	křesel	%	křesel
NDSV	-	-	-	-	-	-	-	-	42,7	120
SDS	36,2	144	34,4	110	24,2	69	52,3	123	18,2	39
NS	8,0	16	3,9	-	6,5	18	-	14	-	12
BSP	47,2	211	33,1	106	43,5	125	22,0	58	17,1	48
DPS	6,0	23	7,6	24	5,4	15	7,6	19	7,5	21
BE	-	-	-	-	-	-	5,5	14	1,0	-
BBB	-	-	1,3	-	4,7	13	4,9	12	-	-

Zdroj: CABADA, L. a kolektiv (2008). Komparace politických systémů: nové demokracie střední a východní Evropy. Praha: VŠE, str. 197

¹ Ve volbách 2009 strany SDS a DSB vytvořily Modrou koalici.

Hlavní politické strany, které kandidovaly v předčasných parlamentních volbách v květnu 2013

Bulharská socialistická stran (*Bǎlgarska Socialističeska Partija - BSP*):

Hlavním představitelem Sergej Stanišev. Socialisté slibovali v letošních volbách velké množství pracovních míst a úlevy nejhudším vrstvám. Hlavními tématy voleb pro socialisty byly: obnova a změna, kdy socialisté chtějí nastartovat proces ozdravení bulharského politického, ekonomického a duchovního klimatu. BSP je nástupnická strana Bulharské komunistické strany, kdy se v roce 1990 po opuštění marxisticko-leninské ideologie přejmenovala na BSP. Jako nejsilnější strana se představila ve volbách v roce 2005, nicméně následující volby v roce 2009 BSP prohrála, což byl jasný důkaz o nesouhlasu se socialistickou politikou, kdy hlavním problémem byla vysoká nezaměstnanost.

Občané za rozvoj Bulharska (GERB):

Představitelem středopravé strany je v současnosti Bojko Borisov. GERB v minulosti vsadila na úsporný program, jehož výsledkem sice bylo udržení fiskální stability Bulharska, nicméně má za následek současné nepokoje v zemi. V letošních volbách vsadila GERB na evropskou notu. Tato strana vznikla v roce 2006 a ve volbách v roce 2009 drtivě porazila do té doby silnou stranu BSP. K programovým prioritám mimo jiné patří boj s korupcí a kriminalitou a ochrana rodiny.

Hnutí za práva a svobody (DPS):

Středová strana s hlavním představitelem Lutvi Mestanem hájí zájmy bulharských muslimů, a to zejména Turků. Toto hnutí bylo založeno v roce 1990 etnickými Turky a Pomaky. Nejúspěšnější je tato strana v oblastech obývaných Turky a v etnicky smíšených oblastech. Hlavním cílem je dosáhnout jednoty bulharských občanů zejména z pohledu etnicity a náboženského vyznání.

Útok (ATAKA):

Krajně pravicová, nacionalistická strana s hlavním představitelem Volen Siderovem. Tato strany se programově hlásí k revizi privatizačních dohod, zahraniční investory označuje za „novodobé kolonizátory“ a zasazuje se o to, aby měli domácí podnikatelé vždy přednost. ATAKA je mimo jiné proti členství země v NATO a Evropské unii. Byla založena v roce 2005 s heslem „Bulharsko

Bulharům“. Strana vystupuje proti amerikanismu, globalizaci a i proti etnickým Turkům a Romům, kteří žijí v Bulharsku. Po volbách v roce 2005 a 2009 se ATAKA zařadila jako čtvrtý nejvýznamnější politický subjekt v Bulharsku.S

Výsledky předčasných parlamentních voleb 2013

Bulharským předčasným volbám předcházely protesty proti vládní straně GERB, která musela v únoru podat demisi. Protesty byly vyvolány vysokými životními náklady a účty za elektřinu od distribučních společností, včetně českých firem ČEZ a Energo-Pro. Nespokojenost se situací v zemi se projevila i na extrémně nízké volební účasti, kdy se voleb zúčastnilo 51,33 % oprávněných voličů.²

V předčasných volbách, které se konaly 12. května 2013, se sice Bojkovi Borisovi podařilo zvítězit, jeho návrat do čela země je však nejistý. Občané za evropský rozvoj Bulharska (GERB) nemají dostatek křesel, aby mohli sami vládnout a kvůli problémům, které vedly k předčasným volbám s GERB žádná ze stran, která se probjovala do parlamentu, nechce utvořit koalici. GERB podle získala 30,54 % hlasů, což je o devět procent méně než v minulých volbách. Přesně o tolik si v těchto volbách polepšili socialisté (BSP), kteří získali 26,61 % hlasů a kandidovali pod názvem Koalice pro Bulharsko. Do bulharského parlamentu se s 11,31 % hlasů dostalo Hnutí za práva a svobody (DPS), která hájí zájmy muslimů, a to především Turků. Tato strana si přeje, aby mandát na sestavení vlády získali socialisté a vznikla by tak v Bulharsku vláda expertů. Další stranou, která se ziskem 7,3 % hlasů dostala do bulharského parlamentu, byla krajně pravicová strana ATAKA. ATAKA sice v minulosti podporovala vládní stranu GERB, později však přešla do opozice a prohlásila, že po těchto volbách nebude chtít s GERB spolupracovat. O přízeň strany ATAKA budou tedy s největší pravděpodobností soupeřit obě hlavní strany. Nicméně GERB je ve velmi špatné pozici, protože všechny tři parlamentní strany prohlásili, že s GERB do vlády jít nechtějí. Ostatní strany nepřekonal čtyřprocentní hranici pro vstup do bulharského parlamentu, takovými stranami byly například Národní fronta pro záchranu Bulharska, která získala 3,7 % hlasů, za ní se umístila strana ex-eurokomisařky M.Kunevy se ziskem 3,25 %. Do parlamentu se neprobojovala ani liberální koalice, kterou vedla strana Demokraté pro silné Bulharsko včele s premiérem Kostovem, tato formace získala 2,93 % hlasů.

V bulharském Národním shromáždění je rozložení mandátů následující: GERB 97 mandátů, BSP 84 mandátů, DPS 36 mandátů a Ataka 23 mandátů. Oba bloky GERB a ATAKA a BSP s DPS získali shodně 120 mandátů, což bude mít dopad na povolební vyjednávání. Rozhodující silou se stane právě

ATAKA, která s největší pravděpodobností nebude chtít s promuslimskou stranou DPS spolupracovat.³ Nový parlament má být svolán do konce května prezidentem Rosen Plevnelievem.

Po vyhlášení prvních výsledků se objevily pochybnosti o manipulaci s výsledky. Šlo především o obavy ze skupování hlasů, což sice mezinárodní pozorovatelé zaznamenali, ale i tak tvrdí, že volby byly legitimní. V sobotu 11. 5. 2013 bylo bulharskou prokuraturou zabaveno 350 000 nezákonně vytištěných volebních lístků, čímž byl odvrácen pokus o hrubé porušení volebního procesu. Majitel tiskárny má blízko k pravicové straně GERB, která se od záležitosti snažila distancovat.⁴

² V bulharských volbách vyhrál premiér Borisov, koalice v nedohlednu [online]. [cit. 2013-05-20]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/226839-v-bulharskych-volbach-vyhral-expremier-borisov-koalice-v-nedohlednu/>.

³ Borisov zvítězil, ale musí najít partnera [online]. [cit. 2013-05-20]. Dostupné z: <http://zpravy.e15.cz/zahranicni/politika/borisov-zvitezil-ale-musi-najit-partnera-987739>.

⁴ Volby v Bulharsku: Borisov nemá většinu [online]. [cit. 2013-05-20]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8953/22400/clanek/volby-v-bulharsku-borisov-nema-vetsinu>.

Zdroje

CABADA, L. a kolektiv (2008). Komparace politických systémů: nové demokracie střední a východní Evropy. Praha: VŠE.

KUBÁT, M. a kolektiv (2004). Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy. Praha: EUROLEX BOHEMIA s.r.o.

National Assembly of Bulgaria [online]. 2009 [cit. 2009-06-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.parliament.bg/?page=home&lng=bg&r=s>>.

Parties and Elections in Europe [online]. 2009 [cit. 2009-06-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.parties-and-elections.de/bulgaria.html>>.

Strany a volby [online]. 2009 [cit. 2009-06-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.stranyavolby.cz/cs/volebni-kalendar/?eventId=954>>.

Úřad vlády České republiky. Euroskop, vše o evropské unii [online]. 2008 [cit. 2008-10-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.euroskop.cz/387/sekce/zakladni-informace/>>

V bulharských volbách vyhrál expremiér Borisov, koalice v nedohlednu [online]. [cit. 2013-05-20]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/226839-v-bulharskych-volbach-vyhral-expremier-borisov-koalice-v-nedohlednu/>.

Borisov zvítězil, ale musí najít partnera [online]. [cit. 2013-05-20]. Dostupné z: <http://zpravy.e15.cz/zahranicni/politika/borisov-zvitezil-ale-musi-najit-partnera-987739>.

Volby v Bulharsku: Borisov nemá většinu [online]. [cit. 2013-05-20]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8953/22400/clanek/volby-v-bulharsku-borisov-nema-vetsinu>.

Internetové stránky politických stran:

GERB – <http://www.gerb.bg/>

BSP – <http://www.bsp.bg/>

NDSV – <http://www.ndsv.bg/>

DPS – <http://www.dps.bg/>

ATAKA – <http://www.ataka.bg/>

SDS – <http://www.sds.bg/>

DSB – <http://www.dsb.bg/>